

Ailenin Yapısal Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme

A Study on the Structural Change of the Family: An Evaluation from the Social Work Perspective

Emine ATAMAN, emineataman08@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6057-7499

Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Borçka Acarlar MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık, Artvin, Türkiye

Makale Bilgisi / Article Information

Atf (Citation): Ataman, E. (2026). Ailenin Yapısal Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme *Şırnak Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 44-59.

Geliş Tarihi (Submission Date)	17.07.2026
Kabul Tarihi (Acceptance Date)	23.07.2026
Yayın Tarihi (Publication Date)	31.07.2026
Makale Türü (Article Type)	Derleme Makale (Review Article)
Değerlendirme (Peer-Review)	Çift Taraflı Körleme / En az İki Dış Hakem (Double Anonymized / At Least Two External)
Etik Beyan (Ethical Statement)	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (This study does not require ethical committee approval, and the data used were obtained from literature reviews/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references).
Yapay Zeka Kullanımı (Use of Artificial Intelligence)	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. (No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.)
Benzerlik Taraması (Plagiarism Checks)	Evet (Yes) –Turnitin.
Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest)	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. (The author(s) has no conflict of interest to declare).
Yazar Katkı Oranı (Author Contribution Rate)	Yazarların çalışmaya katkıları eşit orandadır. (Authors contributed equally to the study)
Etik Beyan Adresi (Complaints)	susbd@sirnak.edu.tr
Finansman (Grant Support)	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. (The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research).
Telif Hakkı ve Lisans (Copyright & License)	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND lisansı altında yayımlanmaktadır. (Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND).

Ailenin Yapısal Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu ailenin yapısal değişimi ve değişen aile biçimleri oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye’de aile kurumunun geçirdiği yapısal ve işlevsel dönüşümü demografik göstergeler ışığında ortaya koymak ve bu dönüşüm karşısında sosyal hizmet mesleğinin üstlenebileceği rol ve sorumlulukları tartışmaktır. Bu doğrultuda çalışma, geleneksel aileden ne ölçüde bir kopuş yaşandığı, hangi alternatif yaşam biçimlerinin ortaya çıktığı ve bu değişimlerin nedenleri ile sonuçlarının neler olduğu sorularına yanıt aramaktadır. Yöntem olarak çalışma, ulusal (TÜİK) ve uluslararası (Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler) istatistiki veri kaynakları ile ilgili literatürün derlenmesine ve karşılaştırmalı bir analize dayanan betimsel bir derleme niteliği taşımaktadır. Çalışma sonucunda çekirdek ailenin hâlâ baskın aile biçimi olduğu, evlenen çift sayısının azaldığı, evlilik yaşının yükseldiği, doğurganlık hızı ve nüfus artış hızının düştüğü, buna karşın boşanma sayılarının arttığı tespit edilmiştir. Bu göstergeler çerçevesinde ailenin değişen önemi tartışılmıştır. Sosyal hizmet mesleğinin mikro, mezzo ve makro düzeydeki müdahale imkânları temelinde aile ve topluma yönelik üstlenebileceği misyon, rol ve sorumluluklara da dikkat çekilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda aile destek politikalarının güçlendirilmesi ve sosyal hizmet müdahalelerinin aile odaklı bir yaklaşımla genişletilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Aile, Ailenin Yapısal Değişimi, Boşanma, Evlilik, Sosyal Hizmet

A Study on the Structural Change of the Family: An Evaluation from the Social Work Perspective

ABSTRACT

This study addresses the structural change of the family and changing family forms. Its aim is to reveal the structural and functional transformation of the family institution in Türkiye in light of demographic indicators and to discuss the roles and responsibilities the social work profession may assume in response to this transformation. Accordingly, the study seeks answers to the extent of the break from the traditional family, which alternative lifestyles have emerged, and the causes and consequences of these changes. Methodologically, the study is a descriptive review based on national (TurkStat) and international (World Bank, United Nations) statistical data together with a comparative analysis of the related literature. As a result, it has been revealed that the nuclear family is still dominant, the number of marriages is decreasing, the age of marriage is increasing, fertility and population growth rates are decreasing, and the number of divorces is increasing. Within the framework of these indicators, the mission, roles and responsibilities that the social work profession can undertake toward the family and society at the micro, mezzo and macro levels of intervention are discussed. In line with these findings, it is recommended that family support policies be strengthened and that social work interventions be expanded through a family-centered approach.

Keywords:

Family, Divorce, Marriage, Structural Change of the Family, Social Work

Giriş

Aile, toplumsal yaşamın merkezinde yer alan ve bireyin toplumsallaşmasında, değerlerin kuşaklar arasında aktarılmasında ve sosyal düzenin sürdürülmesinde temel işlevler üstlenen bir sosyal kurum olmayı sürdürmektedir (Alp, 2024). Bununla birlikte, ailelerin bu işlevleri yerine getirme biçimleri ve ortaya çıkan sonuçlar toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullara bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle aileler, bir toplumdaki süreklilik ve değişimin anlaşılmasında önemli bir sosyal çerçeveyi temsil etmektedir. Aile, insanların mutluluk ve güvenlik aradığı, günlük yaşamlarını birlikte organize ettiği ve birbirlerini savunduğu özel bir yaşam organizasyonudur, aynı zamanda kolektif ve bireysel hedeflere hizmet eden merkezi bir sosyal kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Ailenin toplum içindeki bu misyonu ve bireyler açısından sahip olduğu fonksiyonel yapı, ailenin devlet tarafından korunması, desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekçesini ortaya çıkarmıştır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlığı altında yer alan ve 3 Ekim 2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun ile güncellenen 41. maddesinde "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar" hükmüyle devletin aile konusundaki yükümlülükleri açıkça düzenlenmiştir (T.C. Anayasası, 1982, md. 41). Bu düzenleme devlete önemli sorumluluklar yüklemekle birlikte, ailenin kendi üyelerine karşı sorumluluklarının da bu çerçevede göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Aile, bir yönüyle ulusun temel bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir (Alp, 2024). Ayrıca devlet, ailenin huzur ve güvenliğini anayasal olarak güvence altına almış; kurduğu kurumlar aracılığıyla evlilik kurumunu da özel koruma altına almıştır. Bunun nedeni, ailenin yalnızca toplumun değil, aynı zamanda devletin de temel çekirdeği olarak kabul edilmesidir (Alp, 2024). Bu çerçevede aile, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde korunması gereken temel bir değer olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin başat kurumlarından biri olan aile kurumu değişen toplumsal koşullarla beraber sık sık tartışma konusu olmaktadır. Sosyal yapı, nüfusun temel demografik yapısını, eğitim, gelir ve meslek gibi merkezi kaynakların dağılımını, sınıflara ve katmanlara göre yapıyı, sosyal çevreleri ve yaşam tarzlarını, aynı zamanda ülkedeki yaşam akışını sosyolojik olarak karakterize etmektedir. Bu nedenle aile ve sosyal yapı arasında güçlü ve yakın bağlantılar vardır. Bu bağlantılar nüfusun temel demografik dağılımının anlaşılması bakımından önemlidir. Doğum, evlilik ve boşanma, önemli sosyal-yapısal sonuçları olan gerçek aile olaylarıdır (Zapf, 1994, s. 27). Örneğin ailede kaç çocuğun olduğu ve çocukların ne zaman doğduğu gibi durumlar tüm sonuçlarıyla toplumun nüfus yapısını etkilemektedir. Eğitimsizlik, işsizlik, hastalık, emeklilik ve boşanmalar çoğu zaman sosyo-ekonomik bozulmaları da beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan doğurganlığın azalması, evlilik dışı birlikte yaşamaların artması ve bekâr ebeveynlerin oranının artması sosyal yapıyı etkileyen dinamiklerdir. Nitekim Türkiye'de boşanma olgusunun zamansal değişimini inceleyen güncel bir çalışma, kişi başına düşen millî gelir ve okuryazarlık oranı gibi sosyo-ekonomik göstergelerin kaba boşanma hızı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (Diler ve Diler, 2022). Bu bulgu, aile içi göstergelerle toplumsal yapı arasındaki bağlantıyı somut biçimde desteklemektedir.

Aile yapısındaki değişimler; evlilik örüntülerinin dönüşmesi, aile istikrarını etkileyen sosyal ve ekonomik faktörlerin çeşitlenmesi ve yeni aile biçimlerinin ortaya çıkmasıyla daha görünür hâle gelmiştir (Özgörenek & Yılmaz, 2024). Ailenin toplumsal yapıyla kurduğu bu çok yönlü bağ, ailenin aynı zamanda bireyler arası ilişkilerin niteliğini de doğrudan şekillendirdiğini göstermektedir. Aile ve toplumsal yapı arasındaki çoklu bağlantılar nedeniyle aileler, toplumun işlevsel farklılaşmasının bir yansıması olarak görülebilir. İlgili literatürde güçlü aile bağlarının çocukların gelişimine olumlu katkı sağladığı ve aile üyeleri arasındaki duygusal desteğin kuşaklararası biçimde aktarıldığı ifade edilmekle birlikte, bu işlevlerin her ailede aynı düzeyde gerçekleşmediği belirtilmelidir. Dolayısıyla ailenin idealize edilmiş bir kurum olarak ele alınmaması gerektiği de vurgulanmalıdır. Bir aile kurmanın gelir ve kariyer fırsatlarını etkilediğine dair değerlendirmeler mevcuttur. Eğitim süresi ne kadar uzarsa ve mesleki talepler ne kadar artarsa iş ve aile hayatını uzlaştırmak da o kadar zorlaşmaktadır. Nitekim ailenin işlevlerindeki bu değişimin bir uzantısı olarak iş ve aile yaşamı arasındaki denge de günümüzde ayrı bir tartışma konusu hâline gelmiştir (Huinink, 2002, s. 54). Bu denge arayışı, ailenin günümüzdeki işlevsel dönüşümünü anlamak açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Aile kurumuna yönelik birçok çalışmanın farklı disiplinlerce yapıldığı görülmektedir. Ailedeki sosyo-ekonomik değişimlerin sosyal bilim alanında çalışılan en eski konuların başında geldiği belirtilmektedir (Abay ve Atila Demir, 2014). Bu köklü araştırma geçmişine paralel olarak ailede yaşanan değişimleri temel alan birçok derinlikli çalışma yürütülmüştür (Abay ve Atila Demir, 2014; Abudureyimu ve Hu, 2019; Akbaş ve Dursun, 2020; Gürsu, 2015; Güzelyurt ve Özkan, 2018; Hatipler, 2023). (Kaynaklar, APA 7 kuralına uygun biçimde yazar soyadına göre alfabetik sıraya konulmuştur.) Günümüzde ailenin birçok değişime maruz kaldığı ve aileye yönelik birçok tehdidin yaşandığı bilinmektedir (Gürsu, 2015). Bu çalışmanın amacı da tam olarak bu noktadan hareketle bu koşullarda ailenin gelişim süreci nasıldır, aileye atfedilen anlam ve verilen önem değişmekte midir, bu değişimlerin neden ve sonuçları nelerdir, ailedeki yapısal ve işlevsel değişimler nelerdir, bu değişimlerin ailede çocuk sahibi olma isteği üzerindeki etkileri nelerdir ve sosyal hizmetin aile yapısındaki değişime yönelik misyonu nedir sorularına yanıt aramaktır. Bu sorularla aile yapısındaki değişimler irdelenerek eleştirel bir bakışla tartışılmaktadır. Bu irdelemeler, ailenin temel işlevleri arasında sayılan neslin devamını sağlama, koruma,

toplumsallaşma, sevgi ve arkadaşlık ile toplumsal statünün sağlanması gibi faktörlere daha geniş bir perspektiften bakmayı sağlayabilecektir.

Son yıllarda aile yapısındaki dönüşümün yalnızca demografik göstergelerle sınırlı olmadığı; dijitalleşme, ekonomik belirsizlikler, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişim, göç hareketleri ve yaşlanan nüfus gibi çok boyutlu dinamiklerden etkilendiği vurgulanmaktadır. Güncel araştırmalar, evlilik yaşının yükselmesi, doğurganlık oranlarının azalması ve tek kişilik hanelerin artmasının aile politikalarının yeniden ele alınmasını gerekli kıldığını göstermektedir (OECD, 2024; United Nations, 2024; Türkiye İstatistik Kurumu, 2025b).

1. Yöntem

Bu çalışma, anlatısal derleme yaklaşımıyla hazırlanmıştır. Derleme sürecinde aile yapısındaki değişim, evlilik, boşanma, doğurganlık, nüfus değişimi ve sosyal hizmet konularına ilişkin ulusal ve uluslararası literatür incelenmiştir. Literatür taramasında Google Scholar, TR Dizin ve Web of Science veri tabanlarından yararlanılmış; ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Birleşmiş Milletler (United Nations) ve Dünya Bankası tarafından yayımlanan güncel istatistiksel veriler değerlendirilmiştir. Çalışmaya özellikle son yıllarda yayımlanan araştırmalar dâhil edilmekle birlikte konunun kuramsal temelini oluşturan klasik çalışmalardan da yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular betimsel ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla analiz edilerek sosyal hizmet perspektifi çerçevesinde yorumlanmıştır.

1.1. Ailenin Yaşam Boyu Gelişimi

Aile terimi, “famulus” (hizmetkâr) kelimesinden kolektif bir oluşum olarak Latince “familia” kelimesinden gelmektedir. Aile, öncelikle ebeveyn-çocuk ilişkisi olmak üzere yakın aile ilişkileriyle karakterize edilen sosyo-biyolojik bir birim olarak tanımlanır (Peuckert, 1996, s. 29). Bir diğer ifadeyle aile, toplum üyelerinin biyolojik ve sosyal olarak yeniden üretilmesi temel görevini üstlenir. Aile kavramı özel bir birliktelik, destek ve dayanışma duygusuyla karakterize edilir. Bir çiftin tanışmasının ardından geleneksel aile döngüsü, erkeğin ailenin maddi temelini sağlayabildiği andan itibaren evlilik yoluyla kendi hanesini kurmasıyla başlar. Bir sonraki aşama, ilk çocuğun doğumu (aile oluşumu) ve ardından ikinci ve daha fazla çocuğun doğumu (aile genişlemesi) ile karakterize edilmektedir. Çocuklar büyüdükten sonra yavaş yavaş ebeveynlerinin evini terk ederler. Ebeveynler, son çocuk da evlerinden taşındığında ebeveynlik sonrası aşamaya (boş yuva aşaması) girerler (Huinink, 2009). Çocukların ebeveynlerinin evinden ayrılması veya evlenmesi, çocuk neslinde aile döngüsünün başlangıcını işaret etmektedir. Bu şekilde aile aşamaları bir nesilden diğerine sorunsuz bir şekilde aktarılmaktadır.

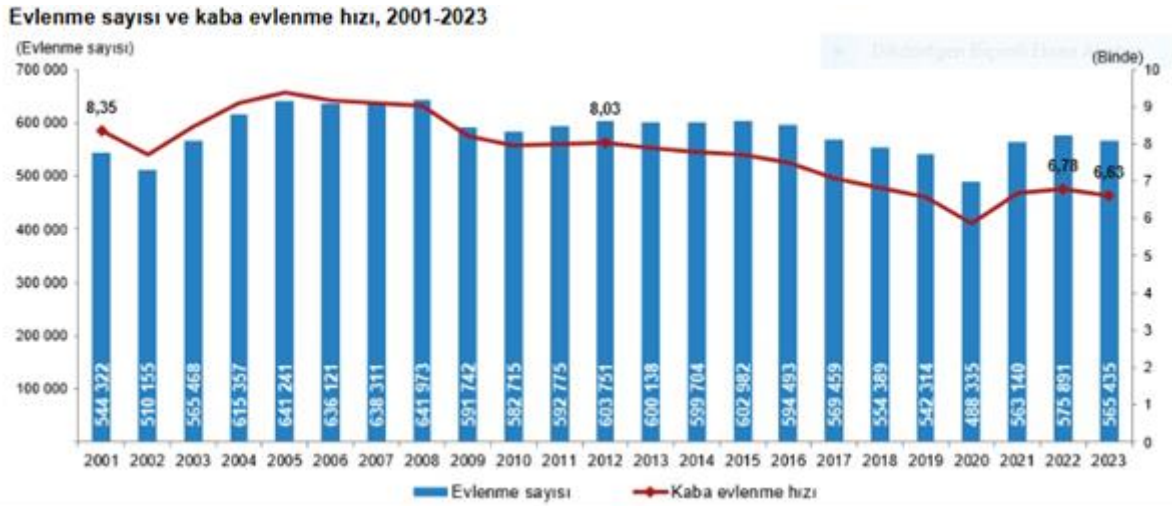
Ailenin tarihsel sürecine bakıldığında sanayi öncesi dönemden modern aileye kadar bir değişim yaşandığı görülmektedir. 18. yüzyıla kadar ve kısmen 19. yüzyıla kadar dünya nüfusunun %90'ından fazlası küçük köylerden, toprak ve mülklerden oluşmaktaydı. Bunlar nispeten basit tarım ve zanaat ekonomisi biçimleriyle karakterize edilmekteydi. Bu bakımdan aile, sosyal, hukuki, politik ve ekonomik bir birimi temsil eden bir oluşum olarak kabul görmekteydi. Baskın olan aile biçimi genellikle üç kuşaktan (büyükanne ve büyükbaba, ebeveynler, çocuklar) oluşmaktaydı. Aile, dönemin baskın toplumsal normları çerçevesinde ideal sosyal ilişki türü olarak kabul edilmekteydi ve genellikle ataerkil bir şekilde yapılandırılmıştır. Bu durum, evin reisinin geniş yetkilere sahip olduğu anlamına gelmekteydi (Bolz, 1975, s. 43). Sanayi devriminden önce bile iş ile ev arasında bir ayrım vardı. Bu ayrım, erkeklerin rolü ile kadınların rolü arasında daha keskin bir ayrım yapılmasına yol açtı: erkek aile dışındaki iş dünyasında ve siyasette uzmanlaşırken, kadın yalnızca ev idaresi ve ebeveynlik görevlerini üstlenmekteydi (Nave-Herz, 2010, s. 41). Sanayi devrimi sonrasında aile yapısında ve biçiminde büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişimin bir parçası olarak ve karşılıklı etkileşim sonucunda kentleşme süreci hız kazanmış, aileler bir fabrikada çalışmak amacıyla şehirlere göç etmiştir. Ancak aileyi geçindirebilmek için yalnızca erkeğin değil, çoğu zaman eşlerin ve hatta çocukların da çalışma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda aile hayatı ikinci planda kalarak çoğu ailenin maddi durumunun kötü olması nedeniyle aile büyüklüğü de azalmıştır. Ancak refah seviyesinde gelişmeler ilerledikçe bu ailelerin ekonomik durumları da paralel bir şekilde düzelme/iyileşme göstermiştir (Bolz, 1975, s. 44). Bu süreç, sanayi toplumunun aile yapısı üzerindeki dönüştürücü etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Her toplumun aile yapısı kendine özgü nitelikler taşımaktadır ve bu aileler de kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Yine de ailelerin bazı evrensel değerlere sahip olduğuna yönelik bir anlayış hâkimdir. Kongar'ın (2007) da vurguladığı gibi bu evrensel özellikler şu şekilde sıralanabilir: her ailenin küçük bir sosyal sistem oluşturması, kendine özgü ilke ve kültürel değerlere sahip olması, temel bazı işlevleri yerine getirmesi, kendine özgü bir yapıya sahip olması ve benzer yaşam döngüsü aşamalarından geçerek evrelerini tamamlaması sayılabilir (Kongar, 2007). Ailelerin sahip olduğu evrensel niteliklerin yanı sıra ailelerin form ve işlevlerine yönelik genel bir sınıflandırma da söz konusudur. Buna göre (Hirschel, 2001), ailede eş sayısı önemli bir belirleyicidir: tek eşlilik yalnızca bir eşe izin verilen aile biçimini ifade ederken, çok eşlilikte birden fazla eşe izin verilmektedir. Bir diğer belirleyici faktör aile büyüklüğüdür. Çekirdek aile terimi evli ve çocuklu çifti ifade ederken, geniş aile akrabaları ve ev halkını da kapsayan aile tipini temsil eder. Ailede iktidarın kimde olduğu da önemli bir ölçüttür: ataerkil ailede erkek otorite figürüdür, anaerkil ailede ise sorumluluk kadındadır. Günümüzün refah toplumunda ise erkek egemenliğinin görece zayıfladığı yarı ataerkil aile biçimine sıklıkla rastlanmaktadır. Aile türü bakımından köken ailesi (bir kişinin doğduğu aile) ile üreme ailesi (kişinin kendisi için kurduğu aile) arasında bir ayrım yapılmaktadır. Kurumsal aile ise toplumla bütünleşmiş geleneksel aileyi ifade eder. İşlevleri açısından değerlendirildiğinde aile. Üreme (topluma yeni üyeler

kazandırma ve çocukların bakımını üstlenme), sosyalleşme (bireyin toplum tarafından şekillendirilmesi), ev/hane (aile üyelerine yaşamsal ihtiyaçların temini), üretim/tüketim, yerleştirme (her üyeye belirli bir konum tahsis etme), rejenerasyon (fiziksel ve psikolojik rahatlatma sağlayan aile ritüelleri) ve bakım/koruma (geleneksel toplumda aile üyelerince, günümüzde ise giderek devlet tarafından üstlenilen hizmetler) gibi çok sayıda işlevi bünyesinde barındırmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde ailelerin form ve işlevlerine bakıldığında ciddi değişimlerin yaşandığını söylemek mümkündür. Sanayi öncesi dönemden modern aileye kadar yaşanan değişimlerin hem doğrudan hem de dolaylı yönden ailenin önemine yansdığı görülmektedir.

1.2. Ailenin Öneminin Değişmesinin Nedenleri

Ailenin değişimine katkıda bulunan göstergeleri ele almak için evliliğe yüklenen anlamın ne ölçüde değiştiğine, evliliğin mevcut anlamına ve evlilikte yaşanan anlam kaybına bakmakta fayda vardır. Günümüzde aile yapıları değişmekte ve buna paralel olarak bir arada yaşama biçimleri de değişmektedir. Toplumdaki evlilik algısı, toplumsal dönüşümlerle beraber anlamını yitirme eğilimine girmiştir (Erkol, Şahin ve Avcı, 2021). Değişen sosyal ve ekonomik koşullar aile sistemi üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Söz konusu etkilerin evlenme istatistiklerine de yansdığı görülmektedir. Aşağıda yıllara göre evlenme istatistiklerini gösteren bir grafik paylaşılmıştır.

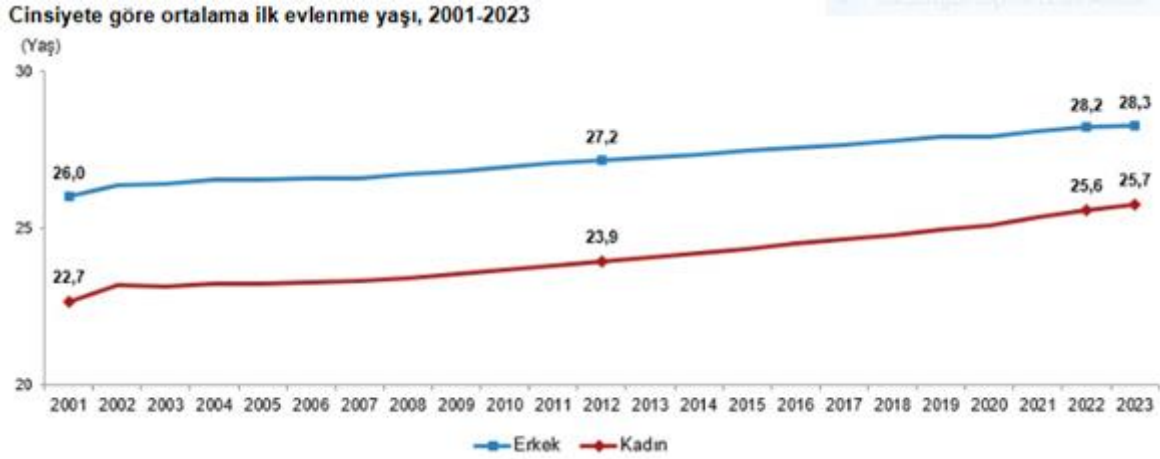

Şekil 1. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı İstatistikleri

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre (Şekil 1) Türkiye’de evlenme sayısı gittikçe düşüş göstermektedir. 2010 yılında evlilik sayısı 582,7 bin iken 2023 yılında 565,4 bine gerilemiştir. 2001-2023 yıllarını kapsayan 22 yıllık süreç içerisinde kaba evlenme hızında ciddi bir düşüş olduğu görülmektedir (TÜİK, 2024b). Günümüzdeki yaşam tarzlarına bakıldığında ailenin tekelinin kaybindan söz edilemeyeceği çekirdek aile hâlâ baskın aile biçimidir. Ancak bu durum giderek “yeni” yaşam biçimlerine doğru evrilmektedir. Ailede geniş aile modelinin çekirdek aile modeline evrilmesi ve çekirdek ailenin de çözülmeye/azalmaya başlaması, gelecekteki aile yapısının nasıl olacağı sorusunu gündeme getirmektedir. TÜİK verilerine göre doğum oranlarındaki düşüşle birlikte hanehalkı büyüklüğü de azalmıştır (TÜİK, 2024a). Evlilik dışı birliktelikler olgusuna bakıldığında evlilik belirli ihtiyaçları karşılama zorunluluğunu yitirdiğinden ve dolayısıyla artık tek başına bir “kazanım” anlamına gelmediğinden, evlilik dışı birlikteliklerde bir artış yaşanmaktadır. Bu artışın bir diğer nedeni partner seçiminde değişen davranışlardır (Barley, 1977, s. 128). Söz konusu kuramsal çerçeve, Batı toplumlarına ilişkin klasik aile sosyolojisi yazınına dayanmakla birlikte, güncel Türkiye verileriyle de büyük ölçüde örtüşmektedir (TÜİK, 2024b). Geçmişte insanlar öncelikle gelenek ve ekonomik nedenlerden dolayı evlenmekteyken günümüzde sevgi bağı üzerine kurulu evlilikler ön plana çıkmıştır. Evlilik dışı birlikteliğin bir diğer nedeni ise yaşam tarzındaki değişime ve artan boşanma sayısına bağlanmaktadır. Evli olma durumunun getirdiği sorumlulukları zorluk olarak gören bireyler, bu sorumluluktan kaçınmak amacıyla evlilik bağı olmadan yaşamlarını sürdürmeyi tercih etmektedir (Subaşı, 2014, s. 107). Bu eğilim, evliliğe yüklenen anlamın zaman içinde nasıl değiştiğini somut biçimde yansıtmaktadır.

Çocuk doğurma oranındaki değişime değerlendirildiğinde geçmişte çocuksuzluğun genellikle tıbbi bir sorundan kaynaklandığı düşünülmekteyken, günümüzde bu durum giderek daha çok tercih edilen bir yaşam biçimi hâline dönüşmüştür (Sakman, 2021). Bu tür aile yapılarında çocuk sahibi olmanın kaçınılmaz olması gerekmemekte ve çocuklar artık bir ailedeki en önemli unsur olma konumundan uzaklaşmaktadır. Tek ebeveynli ailedeki artış da öncelikle boşanmaların, evlenmemiş annelerin ve dul ebeveynlerin sayısının artmasından kaynaklanmaktadır. Tek ebeveynlik, toplum için bireysel bir yaşam biçimini de temsil etmektedir. Ancak “bekâr annelerin” çoğunlukla düşük gelir grubuna ait olduğu görülmekte ve çoğunlukla sosyal yardım almaktadırlar. Yalnız yaşamak, bekâr yaşamak olarak kabul edilmekte ve bireysel bir yaşam tarzının ifadesi olarak görülmektedir. Diğer nedenler arasında nispeten uzun eğitim süreleri ve evlenme eğiliminin azalması gibi faktörler yer almaktadır (Barley, 1977, ss. 129-130). Evliliğin öneminin azalmasına ilişkin bir diğer gösterge olarak evlenme yaşındaki artış öne sürülmektedir. Ancak bu artışın tek başına evliliğin öneminin azaldığı biçiminde yorumlanması ölçülü olmayabilir, zira TÜİK verilerine göre evlilik yaşındaki yükselişin önemli bir kısmı eğitim süresinin

uzamasıyla da ilişkilendirilmektedir. Günümüzde evlilik dışı birliktelikler ağırlıklı olarak eski “normal” ailenin işlevlerini üstlenmektedir. Bu durumun evlilik yaşının artmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Evlilik yaşının artışı gösteren şekil aşağıda paylaşılmıştır.

Şekil 2. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı İstatistikleri

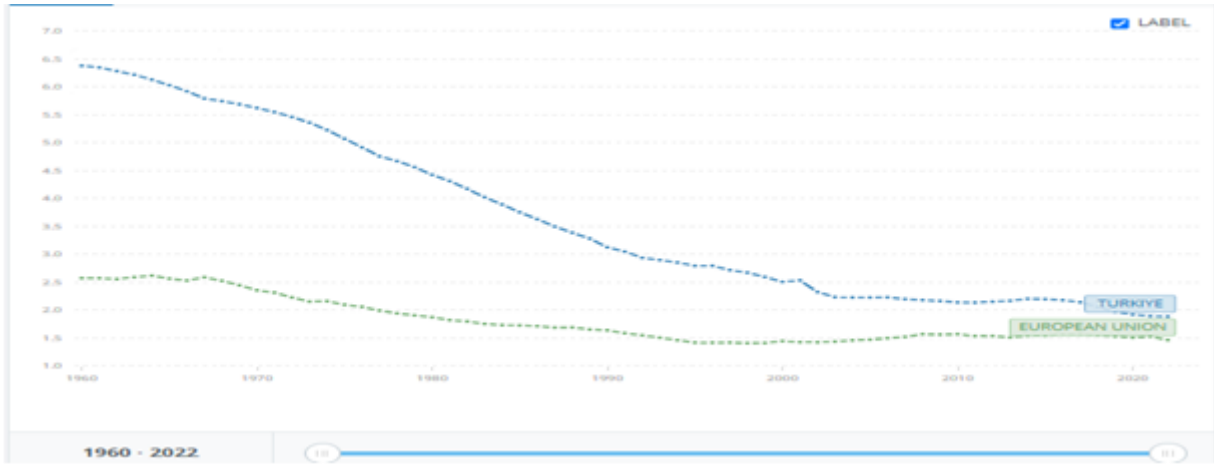
TÜİK ortalama evlilik yaşı verilerine göre (Şekil 2) 2001 yılında kadınlar ortalama 22,7 yaşında evlenirken erkekler için bu yaş 26 olarak görülmüştür. 2023 yılında ise ortalama evlenme yaşı kadınlarda 25,7'ye, erkeklerde 28,3'e yükselmiştir (TÜİK, 2024b). Görüldüğü üzere evlenme yaşı geçmiş yıllara nazaran artmış durumdadır. Diğer bir açıdan bireyselleşme faktörü ile ailenin önemi arasında bir ilişki kurulabilir. Günümüzün bireyselleşme kavramı, herkesin kendi yaşam planını kendisinin çizmesi üzerine kuruludur. Bireyselleşmenin kökeni sanayileşmeye dayanmaktadır. İnsanlar ailelerinden ayrılarak kentlere göç etmiş ve fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Modern toplumdaki iyileşmeler, özgürleşme ve eğitim seviyesinin yükselmesi gibi faktörler de bireyselleşmede bir artışa yol açmıştır (Szydlik, 2007). Aile ve geleneksel değerler toplumsal konumlarını bir ölçüde kaybederken, kendini gerçekleştirme ve kendini geliştirme değer kazanmıştır. İnsanlar yalnızca kariyer seçimini değil aynı zamanda aile ve boş zaman aktivitelerini de kendileri belirlemeye başlamıştır. Bu bireyselleşme sürecinin olası bir sonucu olarak ailenin geleneksel güven/güvenlik anlayışının da zayıfladığı ileri sürülmektedir (Hirschel, 2001). Günümüzde 2020'li yıllar itibarıyla insanlar aileleri kadar sağlık sigortası veya emeklilik sigortası gibi devlet kurumları tarafından da desteklenmektedir. Bu durum, bireyselleşme ile kurumsal güvence arayışının eş zamanlı ilerlediğine işaret etmektedir.

Bireyselleşme gibi özgürleşme de sanayileşmeye dayanmaktadır. Kadının özgürleşmesi, bireyselleşme gibi aile yapısının değişiminde bir gösterge olarak değerlendirilmektedir (Aydın, 2014, s. 92). Geçmişte kadınların evlilik ve aile dışında yaşamlarını sürdürme fırsatları görece sınırlıydı. Kadın hareketiyle beraber modern teknoloji ve buna bağlı olarak ev işlerinde azalma, çalışma sayesinde yaşam fırsatlarının artması, çocuk yetiştirmenin yaşamın bir parçası hâline gelmesi önemli bileşenler olmuştur. Cinsiyete dayalı rol dağılımının önemi azalmış, ev işleriyle erkekler de ilgilenmek durumunda kalmıştır. Doğum kontrolünde farklı seçenekler sayesinde insanlar hayatlarını kontrol altına alabilmektedir. Hızlı kentleşmenin kadın ve erkek rollerinde dönüşüm getirdiği görülmektedir. Kadınların kentlerde daha fazla çalışma yaşamında yer alması buna bir örnektir (Aydın, 2014, s. 92). Son yıllarda kadınlar için eğitim, öğretim ve çalışma alanında giderek daha fazla fırsat eşitliği yaşanmıştır. Bu çok boyutlu faktör ve dönüşümler neticesinde aileye atfedilen anlam ve gösterilen önemde de ciddi değişimler yaşanmıştır. Dolayısıyla ailenin form ve işlevleri de bu süreçten etkilenecek yeni bir forma dönüşmüştür.

1.3. Ailenin Değişen Önemi ve Sonuçları

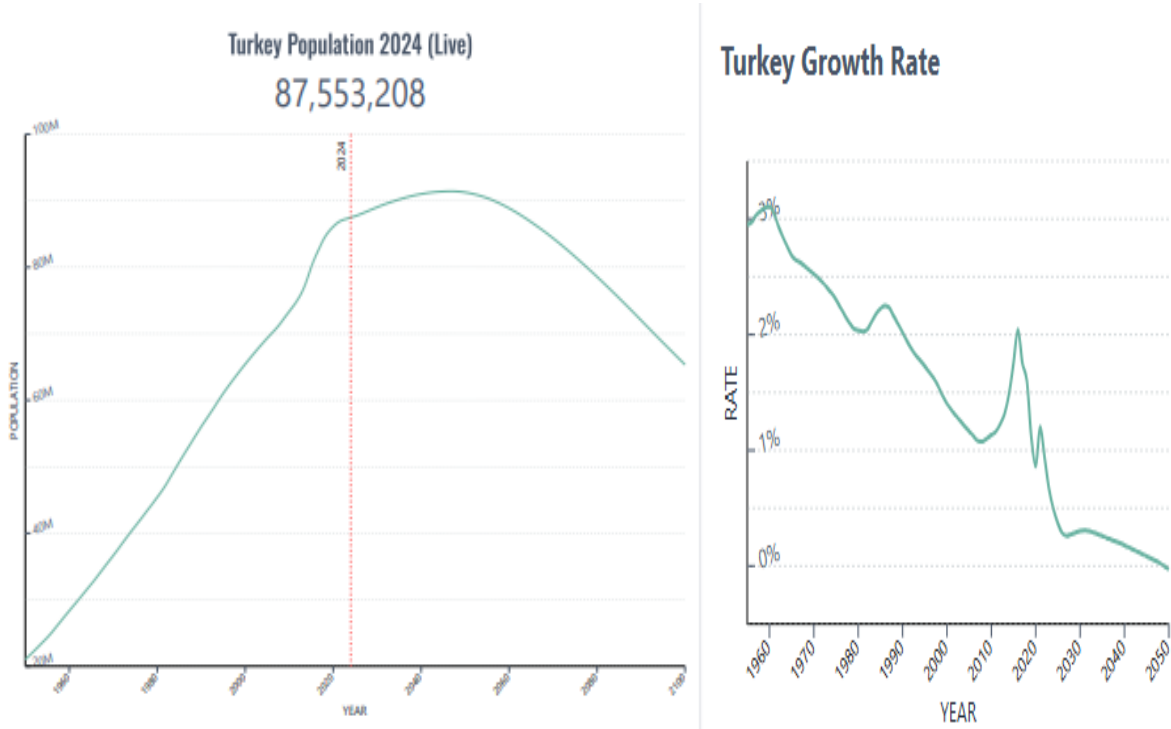
Aileye gösterilen önemin azalması birtakım sonuçları beraberinde getirmektedir. Doğum oranlarındaki düşüş, ailede en çok tartışılan ve en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Özellikle çok çocuklu ailelerin sayısının azalması ve çocuksuz evliliklerin artması dikkat çekmektedir. Türkiye'deki doğum oranlarına 2001 ile 2023 yılları arasındaki 22 yıllık süreçte bakıldığında önemli ölçüde düşüş yaşandığı görülmektedir. Türkiye'de 2001 yılında toplam doğurganlık hızı 2,38 çocuk iken 2023 yılında bu sayı 1,51'e gerilemiştir. Bu rakam, nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,10'un altında kalmaktadır. Türkiye'deki iller arası karşılaştırmaya göre toplam doğurganlık hızında Şanlıurfa 3,27 ile en yüksek, Bartın 1,13 ile en düşük seviyededir (TÜİK, 2024a). Aşağıda kadın başına düşen doğurganlık oranlarına ilişkin bir grafik paylaşılmıştır.

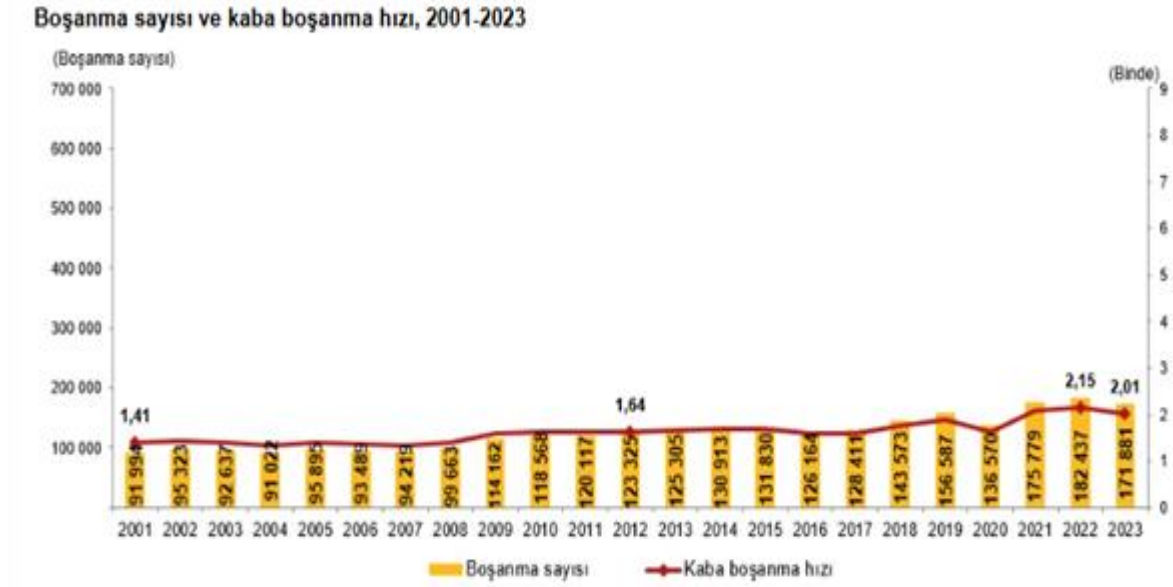
Şekil 3. World Bank Data-2024 Kadın Başına Düşen Doğurganlık Oranı

Şekil 3'te görüldüğü üzere Türkiye'de doğum oranlarının hızlı bir şekilde düştüğü anlaşılmaktadır. Avrupa ülkelerinin ortalamalarıyla kıyaslandığında 2022 yılı itibarıyla Türkiye'nin doğum oranı 1,9 iken Avrupa Birliği'nin 1,5 seviyesinde kaldığı görülmektedir. Nüfusun kendini yenileme oranının 2,1 olduğu bilinmektedir (Kurtkapan, 2019) ve bu verilere göre Türkiye'de demografik dönüşüm beklenenden daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Doğum oranlarındaki bu düşüş Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına da yansımaktadır. Aşağıdaki grafik Türkiye nüfusunun gelişim ve büyüme hızını göstermektedir.

Şekil 4. World Population Review (2025a). Türkiye Nüfusu Büyüme Hızı

Şekil 4'te görüldüğü üzere nüfus artış oranı %1,09 olmakla birlikte bu oran her geçen yıl düşüş göstermektedir. Projeksiyonlara göre 87 milyon 553 bin kişi olan mevcut nüfusun 2059 yılında zirve yaparak 97 milyona ulaşması, sonraki yıllarda ise düşüşe geçmesi beklenmektedir (World Population Review, 2025a). Doğumların azalmasına neden olan bireysel faktörlere bakıldığında birçok durumun etkili olduğu ve bu faktörler arasında karşılıklı bir ilişki bulunduğu dikkati çekmektedir. Örneğin günümüzde çocuk artık bir "ekonomik varlık" olarak görülmemektedir. Geçmişte çocuklar kısa sürede aile ekonomisine olumlu bir katkı sağlayabilmekteyken günümüzde bu durum söz konusu değildir. Birçok çift maddi açıdan kendilerini güvence altına almak için ilk doğumlarını birkaç yıl ertelemek istemektedir. Doğum oranındaki düşüşte etkili olan bir diğer faktör kadınların eğitim durumudur. Doğum oranlarındaki düşüş kadınların eğitim düzeyinin artmasıyla ilişkilendirilmektedir. Diğer bir açıdan bazı çiftler çocuk sahibi olmayı yaşam standartlarına yönelik bir tehdit veya yaşam kalitesinde bir düşüş olarak değerlendirmektedir (Szydlık, 2007, s. 79). Özellikle gençler çocuk sahibi olmayı düşünmeden önce kendi hayatlarını yaşamak, iş ve kariyer yaşamlarına odaklanmak istemektedir. Boşanma oranları da ailenin öneminin azaldığına dair bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda dikkat çekici bir artış izlenmektedir. Bu duruma ilişkin grafik aşağıda paylaşılmıştır.

Şekil 5. TÜİK-2024 Yılı Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı

Şekil 5'te görüldüğü üzere 2023 yılı TÜİK verilerine göre boşanma sayısı 173 bin 881 kişidir. Bu sayı 2001 yılında 91 bin 994, 2012 yılında ise 123 bin 325 olarak görülmektedir (TÜİK, 2024b). Güncel verilere göre 2024 yılında boşanan çift sayısı 187 bin 343'e, kaba boşanma hızı ise binde 2,19'a yükselmiştir (TÜİK, 2025a). Dolayısıyla son yirmi yılı aşkın süreçte boşanmaların istikrarlı bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Konuyla ilişkili diğer istatistiki verilere bakıldığında evliliklerin önemli bir kısmının ilk 4-5 yıl içinde boşanmayla sonuçlandığı görülmektedir. TÜİK verilerine göre 2023 yılında Türkiye'de boşanmaların %33,4'ü evliliğin ilk beş yılı içerisinde, %21,7'si ise evliliğin 6-10. yılları arasında gerçekleşmiştir. Evliliğin 20. yılından sonra gerçekleşen geç boşanmaların oranında da büyük bir artış görülmektedir (TÜİK, 2024b). Nitekim güncel çalışmalar, 50 yaş ve üzerindeki bireylerde görülen boşanma sayısının da düzenli bir artış eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır (Diler ve Diler, 2022). Türkiye'de 21. yüzyılın başlarına kadar toplumun yapısında var olan bazı norm, değer ve yaklaşımlar boşanma vakaları önünde önemli bir bariyer görevi görmüştür. Güçlü aile bağları, dini inançlar, boşanmış bireylere (özellikle kadınlara) yönelik olumsuz algılar ve aile içi sorunların aile içinde çözülmesi gerektiği yönündeki yaklaşımlar bir açıdan boşanmaları sınırlandırmıştır. Evlenmek ve evli kalmak önemli bir gelenek olarak yaşam bulmuş, boşanan çiftlerin evliliğini sürdüremeyen bireyler olarak değerlendirilmesi de bu süreçte etkili olabilmektedir. Toplumun boşanmalara yönelik olumsuz tutumları ve çocukların anne/babasız kalacağına dair kaygılar da boşanmaları sınırlandırıcı bir rol üstlenmiştir (Taylan ve Danış, 2016). Günümüzde ise bu geleneksel bariyerlerin toplumsal değişim sürecinde eski gücünü büyük ölçüde kaybettiği gözlenmektedir.

Türkiye'de boşanma oranlarını etkileyen faktörleri inceleyen çalışmalar, nüfus artış hızı, kaba evlenme hızı ve yüksek eğitilmiş kişi sayısının boşanma üzerinde pozitif, kaba doğum hızı ve okuma yazma bilmeyen nüfus oranının ise negatif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Başkaya ve Ünal, 2017; Bayrak, 2019; Ersöz, 2011; Koç, 2019). Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde boşanma oranlarını etkileyen faktörlerin başında yaş gelmektedir: 20-25 yaş aralığında evlenen çiftlerde boşanma olasılığı %60 iken, 25 yaşından sonra evlenenlerde bu olasılık %24 olarak ifade edilmektedir. Diğer etkili faktörler arasında eğitim, yaşam tarzı ve dini inançlar sayılmaktadır. Daha yüksek eğitim seviyesi ve güçlü dini inançlar boşanma riskini azaltmaktadır (World Population Review, 2025b). İlgili literatürde ortaya konan bu bulgular, boşanmanın ailenin kurum olarak önceden sahip olduğu yapısından uzaklaşmasıyla ve kişisel tercihe dayalı yeni yaşam seçeneklerinin aranmasıyla ilişkilendirilmektedir. Nitekim geçmişte görmezden gelinebilecek küçük anlaşmazlıklar günümüzde boşanma için yeterli bir gerekçe olarak değerlendirilebilmektedir. Boşanma olgusunun toplumsal kabul düzeyi de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır (Nave-Herz, 2013). Güncel veriler, toplumun boşanma olgusuna yönelik sosyal kontrolünün zaman içinde azaldığına ve boşanmanın daha geniş kabul gören bir toplumsal olgu hâline geldiğine işaret etmektedir. Bu değerlendirme, boşanan bireylere yönelik bir yargı içermeksizin, yalnızca toplumsal algıdaki değişimi betimlemeyi amaçlamaktadır.

Boşanma, literatürde evlilik içi anlaşmazlıkların hukuki bir çözüm yolu olarak da ele alınmaktadır. Kadınların eğitim düzeyinin ve ekonomik özgürlüklerinin artması, doyum alamadıkları ilişkilerde ayrılma kararı almalarını kolaylaştıran etkenler arasında sayılmaktadır. Ekonomik koşulların ve teknolojik gelişmelerin aile yaşamına sunduğu kolaylıklarla birlikte devlet destekleri yoluyla kadının güvence altına alınması da bir boşanma motivasyonu olabilmektedir (Subaşı, 2014, s. 107). Kent yaşamında ayrılma isteğinin kırsal kesime göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadının eğitimi ve istihdamı da diğer bir risk faktörünü oluşturmaktadır. Nitekim eğitim ve gelir düzeyi yükseldikçe boşanma olasılığının da arttığı gerek Almanya örneğinde gerekse Türkiye'ye ilişkin güncel çalışmalarda ortaya konmuştur (Başkaya ve Ünal, 2017; Nave-Herz, 2010, s. 48). Bu bulgular, boşanmanın yalnızca bireysel değil, sosyo-ekonomik boyutları da bulunan çok katmanlı bir olgu olduğunu göstermektedir.

1.4. Ailelerde Yaşanan Yapısal ve İşlevsel Değişimler

Günümüzde sık sık ailelerin işlev kayıplarından söz edilmektedir (Nave-Herz, 2013). Bu durum, aile görevlerinin başka kurumlara devredilmesi olarak da değerlendirilebilir (Huinink, 2002). Değişen toplumsal koşullar sonucunda ortaya çıkan bazı yeni görevlerin yerine getirilmesi için işlevsel parçaların kısmen devredilmesi gerekli bir önkoşuldur. Günümüzde kreş, anaokulu ve okul gibi erken çocukluk eğitim kurumları, ailelerin çocuk bakımı ve eğitime ilişkin bazı sorumluluklarını destekleyen önemli sosyal kurumlar hâline gelmiştir. Özellikle kadınların istihdama katılımının artması, aile yapısındaki dönüşümler ve erken çocukluk döneminin çocuk gelişimindeki öneminin daha fazla anlaşılması, çocuk yetiştirme sürecinde aile ile eğitim kurumları arasındaki iş birliğini artırmıştır. Bununla birlikte ebeveynlik anlayışında meydana gelen değişimler, çocuğun bireyselliğine, özerkliğine ve gelişimsel ihtiyaçlarına daha fazla önem verilmesini beraberinde getirmiştir. Bu süreç, ailenin işlevlerini kaybetmesinden ziyade eğitim, bakım ve sosyalleştirme rollerinin farklı toplumsal kurumlarla paylaşılması şeklinde ortaya çıkan bir dönüşümü ifade etmektedir (OECD, 2024). TÜİK Yapısal bir değişiklik olarak ailede kadınların ve annelerin rolünde de bir dönüşüm/işbölümü yaşanmaktadır. İlgili literatürde ev kadınlığı rolünün bir kısım kadın için toplumsal statü kaybı olarak algılandığı ve özgürleşme fikriyle büyüyen genç kadınların, eşlerinin ev işlerine yeterince katkı sağlamadığı durumlarda hayal kırıklığı yaşadığı ifade edilmektedir (Gezici ve Güvenç, 2003). Kadınlar birliktelikte eşitlik beklemekte, ancak bu beklenti çoğu zaman tam olarak karşılanmamaktadır. Aile içi işbölümü günümüzde birçok ilişkide bir gerilim noktası olmaya devam etmekte. Ancak çoğu durumda cinsiyete özgü rol dağılımının temel eğilimleri hâlâ gözlemlenmektedir.

1.5. Ailelerde Çocuk Sahibi Olma İsteğini Etkileyen Faktörler

Gelişmiş ülkelerde ebeveynler genellikle çocuk sahibi olmaya maddi nedenlerden dolayı değil, çocukların kendilerine duygusal doyum ve neşe getirdiği düşüncesiyle karar vermektedir (Yavuz ve Güllüoğlu, 2019). Ebeveynler tüm odağı çocuğa verebilmek için çocuk sayısını genellikle sınırlı tutmaktadır. İki çocuklu aile, Türkiye’de en çok tercih edilen aile modeli olarak öne çıkmaktadır (TÜİK, 2021). Son yıllarda yapılan çalışmalarda ailelerin çocukların “niceliğine” değil, birkaç çocuğun “niteliğine” yatırım yaptığı gözlenmektedir. Çocuk sahibi olmadaki motivasyon ve isteklilik, ailenin yapısıyla ilişkili olarak çocuğa atfedilen değeri de göstermektedir (Macit, 2021, s. 34). Bu bakımdan daha başarılı, sağlıklı ve güvenli bir gelecek planı için ailelerin çocuk sayısını bilinçli olarak sınırlı tuttuğu söylenebilir. Bu durum günümüzde çocuğa verilen değerle doğrudan bağlantılıdır. Mevcut doğum kontrol yöntemleri sayesinde insanlar çocuk sahibi olmaktan kaçınabilmektedir. Artan refah seviyesi ve yüksek eğitim, yaşam planlamasında ekonomik çıkarların artmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda insanların ihtiyaçlarının çeşitliliği de artış göstermektedir. Yalnızca çocuk sayısı değil, ailenin ne zaman kurulacağı sorusu da bugün geçmişe göre farklı yanıtlanmaktadır. Nüfusun yoğun kesiminin kentlerde yaşaması, artan millî gelir ve bireylerin eğitim-sağlık hizmetlerine erişebilirliği. Evlenme, çocuk sahibi olma ve yaşlanma konularını da beraberinde getirmektedir (Yavuz ve Güllüoğlu, 2019). Çalışma hayatı, günümüzde kadın ve erkek için giderek daha belirleyici bir yaşam alanı hâline gelmektedir. Daha önce erkeklere özgü bir durum olarak değerlendirilen bireysel ekonomik bağımsızlık, artık kadınlar için de önem taşımaktadır. Kadınların ekonomik statüsü, çocuk isteme ve çocuk sayısına da yansıtılabilmektedir. Genellikle çocuk yetiştirmekten sorumlu olan kadının ekonomik geliri arttıkça çocuk sahibi olma isteği paralel olarak azalmaktadır (Macit, 2021, s. 33). Çocuk bakımı özellikle kadınların emek piyasasından uzaklaşmasına neden olmakta, dolayısıyla kadınların çalışma hayatını ve sosyo-ekonomik statüsünü olumsuz etkileyen bir engel olarak görülmektedir (Hüseyinli ve Hüseyinli, 2016). Ayrıca kadınların uzun bir süre işten ayrıldıktan sonra (çocuk bakımı nedeniyle) işe geri dönmesi genellikle güçtür ve sıklıkla gelir kaybı ile kariyer düşüşüne neden olmaktadır. Bu durum kadın için dezavantajlı bir konum yaratmaktadır. Bu bakımdan değişen statü nedeniyle çocuk sahibi olan annenin çalışma yaşamına dönmek istemesi olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, ebeveynlik ile kariyer arasındaki dengenin kadınlar açısından hâlâ çözülmemiş bir gerilim alanı olduğuna işaret etmektedir.

Çocuk sahibi olma isteği üzerinde etkili olan bir diğer unsur, kişinin yetiştiği ailenin değerleridir. Ailedeki duygu, değer ve inançlar, aileyle ilgili tutum ve taleplerin yaşam planının oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. İngiliz sosyolog Catherine Hakim (2003), kadınlar örneği üzerinden hazırladığı “yaşam tarzı tercihleri” adlı çalışmasında üç gruptan söz etmiştir: ilk grup (ev merkezli) aileye değer verirken kariyere daha az önem atfetmektedir, ikinci grup (iş merkezli) ise bunun tersini hedeflemektedir. Üçüncü ve en büyük kadın grubu olan uyumlu grup ise ikisini birleştirmeyi amaçlamaktadır (Hakim, 2003, ss. 260-261). Araştırma sonuçlarına göre kadınlardaki aile dostu değerler ve geleneksel cinsiyet rolü yönelimleri, daha fazla çocuk sahibi olma isteğine, evlenme eğilimine ve çocuk yapmaya katkıda bulunmaktadır. Bu bölümde ele alınan bulgular yalnızca bireysel çocuk isteğiyle sınırlı değildir. Söz konusu eğilimler aynı zamanda ailenin bütünü açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Ebeveynlerin sosyo-yapısal geçmişini dikkate alan sosyolojik araştırmalar, boşanma sonrasında ebeveynler arasında süregelen çatışmaların bulunduğu durumlarda okul çağındaki çocukların refahının olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Aile psikolojisi çalışmaları, boşanmış ailelerden gelen çocukların diğer çocuklara kıyasla davranış sorunları, psikosomatik bozukluklar, okul sorunları ve sorunlu davranışlar sergileme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Huinink, 2009). Refahın genel olarak artması ve kadınların eğitim ve istihdama katılımının artması nedeniyle ebeveynlik, giderek diğer seçeneklerle, özellikle de kariyer alternatifleriyle rekabet eder hâle gelmiştir (Gerlach, 2009). Dolayısıyla ebeveyn sorumluluğunu üstlenmek, hayattaki diğer fırsatlardan daha fazla vazgeçmek anlamına gelmektedir. Bu durumda devlet politikasının görevi, aile ve sosyal politika

önlemlerinin yardımıyla çocuk sahibi olma isteğinin gerçekleşmesinin önündeki yapısal engelleri ortadan kaldırmak veya en aza indirmektedir.

1.6. Ailede ve Evlilikte İstikrarsızlaşma Eğilimleri

Aile kurumu ortadan kalkmamakta, ancak biçim değiştirmektedir. Bu değişimin ayırt edici en önemli özelliği, evli çiftlerin önceki dönemlere nazaran daha sık ayrılması/boşanmasıdır. Günümüzde boşanma oranları yüksektir ve bu oran gittikçe artmaktadır. Boşanma, evliliğin sonlandırılması olarak bekâr bir yaşamın veya tek ebeveynliğin başlangıcı anlamına gelmektedir. Modern evlilik ve çekirdek ailenin istikrarsızlığı tartışmanın odak noktasıdır. Boşanma sayılarındaki artış, tek ebeveynli ailelerin sayısındaki artış ve yeniden evlenme eğiliminin güçlü olması nedeniyle üvey ailelerin ortaya çıkışı bu istikrarsızlığın nedenlerindendir (Peuckert, 2002a, s. 122). Boşanma oranlarındaki gelişmelere bakıldığında (bk. TÜİK verileri), yaşam boyu tek eşliliğin toplumsal normunun ne kadar kırılan hâle geldiği görülmektedir. Yaşam biçimlerinin çoğullaşmasının ve evliliğin kurumsallaşmasının zayıflamasının nedenleri bireyselleşme ve toplumsal farklılaşma kuramlarıyla açıklanmaktadır. Bazı sosyal bilimciler bu süreci evlilik ve ailenin öneminin azalması ve istikrarsızlaşması olarak yorumlarken, diğer sosyal bilimciler modern aile tipinin kabulünü ileri sürmektedir. Buna göre ailenin yapısal değişimi bir süreçtir. Toplumsal işlevleri yerine getiren ekonomik, siyasi, hukuki ve dinî alanlar gibi aile de bir alt sistem olarak topluma özgü bir işlev ve eylem biçimine indirgeniği ileri sürülmektedir.

Evlilik ve ailenin yapısal değişimini 1990'lı yılların Batı Avrupa toplumsal bağlamında ele alan Hoffmann-Nowotny (1995) üç varsayım öne sürmüştür: evlilik kurumunun ortadan kalkması tezine göre, evlilik kurumuna bağlılığın azalması ve alternatif seçeneklerin genişlemesi yaşam tarzlarının daha fazla bireyselleşmesine ve çoğullaşmasına neden olmaktadır. Evlilik kurumundaki kalitenin azalması tezine göre, evlilik kurumunun yerini diğer bireysel yaşam biçimleri almamakta, ancak evlilik güçlü normatif niteliğini yitirmekte ve bağlayıcılığı azalmaktadır. Evlilikte kurumsal değişim tezine göre ise evlilik ve ailede bir anlam kaybından ziyade bir anlam değişikliği yaşanmaktadır. Evlilikten genel bir uzaklaşma söz konusu olmamakla birlikte, evliliğe giden süreçte önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Bu üç varsayımın Türkiye bağlamında ne ölçüde geçerli olduğu, güncel alan araştırmalarıyla ayrıca sınanmaya değer bir konudur. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus, boşanmanın kitlesel bir olgu hâline gelmesi ve yeniden evlenmelerin sayısındaki artışla birlikte üvey çocuk sayısının da artmış olmasıdır. Nitekim güncel TÜİK verileri, 2024 yılında boşanan 187 bin 343 çiftle birlikte 186 bin 536 çocuğun velayet sürecinden etkilendiğini göstermektedir (TÜİK, 2025). Bu veriler, boşanmanın kitlesel bir toplumsal olgu olma niteliğinin 2000'li yılların başından günümüze artarak sürdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca giderek daha fazla çocuk yalnızca bir biyolojik ebeveynle, yani tek ebeveynli bir ailede büyümektedir. Evlat edinen aileler de (biyolojik ilişki olmaksızın ebeveynlik) ailenin biyolojik-sosyal birliğinin bozulmasına işaret etmektedir (Peuckert, 2002b, s. 207). Bu gelişmeler, aile kurumunun biyolojik temelli geleneksel tanımının da giderek genişlediğini göstermektedir.

Boşanma gerekçelerinde bireysel nedenler ve psikolojik faktörler, maddi unsur ve kısıtlamaların önüne geçmiş durumdadır. Bu bulgu farklı ülke örneklemelerinde farklılık gösterebilmekle birlikte, her iki eşin de tam zamanlı çalıştığı evliliklerde boşanma riskinin, her iki eşin de çalışmadığı evliliklere kıyasla daha yüksek olduğu yönünde bulgular literatürde yer almaktadır (Ersöz, 2011; Kaya ve Tan Eren, 2020; Koç, 2019). Boşanma oranlarındaki artışa kültürel değişim de eşlik etmektedir. Evlilik ve aileye ilişkin değerler geleneksel ve dinî temelli normlardan giderek daha az etkilenmektedir (Taylan ve Danış, 2016). Dindar olmayan bireyler arasındaki boşanma oranının dindar olanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Kentli çiftlerde boşanma riskinin kırsal kesimdeki çiftlere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir, çünkü kültürel engeller ve sosyal kontrol kentlerdeki anonim sosyal yapılarda görece daha az güçlüdür. Güncel veriler ışığında boşanmanın günümüzde daha geniş toplumsal kabul gördüğü ve boşanan bireylerin geçmişe kıyasla daha az dışlanmaya maruz kaldığı söylenebilir. Bu değerlendirme betimleyici olup herhangi bir değer yargısı içermemektedir.

1.7. Aile Kurumunun Korunmasında ve Desteklenmesinde Sosyal Hizmetin Rolü

Sosyal hizmet mesleğinin erken dönem uygulamaları bireyle çalışmaya dayanmaktadır (Selcik ve Güzel, 2016). Sosyal kişisel çalışma (birey ve aileyle çalışma), sosyal hizmetin en eski tekniklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Sorunların zaman içinde çeşitlilik göstermesi, toplumsal sorunlara kalıcı çözümler üretme ve meslekte profesyonelleşme ihtiyacı ile sistemli müdahalelerin gerekliliği, mesleğin uygulama alanlarında ve müdahale düzeylerinde köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Sosyal hizmetin mikro, mezo ve makro olmak üzere müdahale düzeyleri vardır ve mikro düzeyde birey ve bireyin sıkı etkileşim içinde bulunduğu aileyle çalışma söz konusudur (Selcik ve Güzel, 2016). Dolayısıyla toplumun en önemli kurumlarından biri olarak aileyle çalışma, sosyal hizmetin odağındadır (Mavili Aktaş, 2004). Bu odaklanma, mesleğin aile kurumunu bireyin gelişimindeki merkezi konumu nedeniyle önceliklendirdiğini göstermektedir.

Müracaatçı sistemi olarak aile, mesleki bir yaklaşımla ele alındığında birey ve ailenin çevresel ve kültürel koşullar içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çok boyutlu bir bakışın ürünüdür. Sosyal hizmet, en büyük katkıyı ailenin yaşam içindeki doğal akışını anlayarak sunabilir. Bu noktada aileyi etkileme potansiyeline sahip tüm sistemleri değerlendirmek, sistemlerin kapasitelerini anlamak, işbirliği içinde gerekli değişiklikleri gerçekleştirmek ve böylece iyileştirme ve önlemeyi mümkün kılmak temel hedeftir (Mavili Aktaş, 2004). Bu doğrultuda insanın toplumsal rollerini daha iyi bir şekilde yerine getirmesini sağlamak, sosyal kişisel çalışmanın bir amacı olarak belirlemektedir. Özellikle kişinin içinde bulunduğu grubun veya toplumun rollerinin tehlikeye girdiği durumlarda müdahalenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan sosyal

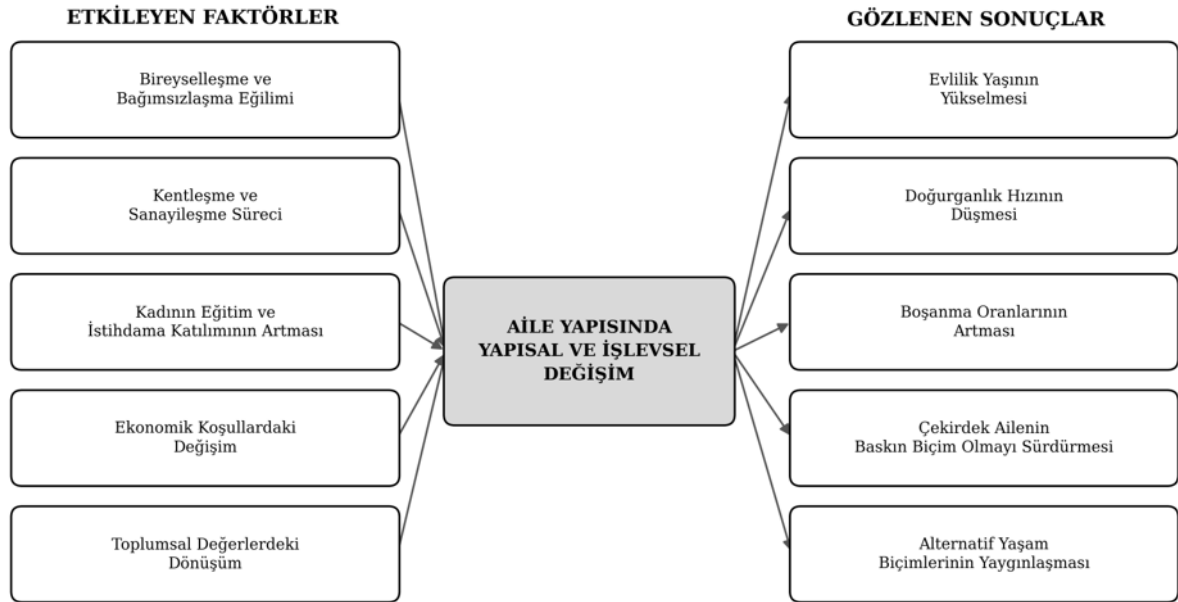
hizmet mesleğinin kullandığı sosyal kişisel çalışma tekniği, kişinin toplumsal rollerini gözlemlemeyi ve bu yöndeki mesleki ilişkileri kurmayı önermektedir. Bu doğrultuda çalışma, sosyal hizmetin geleneksel olarak odaklandığı aile sorunlarının (şiddet, yoksulluk vb.) ötesinde, ailelerdeki yapısal değişimlere karşın büyüme, işlev ve iyileşmeye odaklanmaktadır.

Sosyal hizmet mesleğinin birey ve ailelere yönelik müdahalelerinin yanı sıra toplum örgütlenmesine ve kalkınmasına yönelik girişimleri de söz konusudur. Bu kapsamda ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmayı sağlamak, mesleğin topluma yönelik misyonunu temsil etmektedir (Kongar, 2007, s. 127). Toplum kalkınması ve gelişimi için aile kurumu kilit bir konumdur. Bu nedenle Devlet Planlama Teşkilatının geliştirdiği kalkınma planlarında ailenin korunması ve desteklenmesi temel ilke olarak kabul edilmektedir (Ersöz, 2003). Örneğin Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ailenin güçlendirilmesi ile aile krizleri ve sorunlarının çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır (DPT, 1995). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın genel kısmında ise nüfus planlamasına ve nüfus politikasına yönelik girişimin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Zira o dönemde nüfus artış hızının %3 seviyesinde olması yüksek bir oran olarak değerlendirilmiştir (DPT, 1965). Dolayısıyla planlı kalkınma gerekçeleriyle hazırlanan kalkınma planlarında da vurgulandığı gibi toplumsal gereksinimlerin yönü doğrultusunda politikalar geliştirilmekte ve adımlar atılmaktadır. Örneğin Cumhurbaşkanlığı 2025 yılını "Aile Yılı" ilan etmiş ve bu kapsamda yeni doğacak çocuklara yönelik sosyal yardımlar sağlanacağı açıklanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025a). Ayrıca aile kurumunu güçlendirmeye yönelik yeni politikaların yürürlüğe gireceği belirtilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2025b). Bu politika adımları, çalışmanın önceki bölümlerinde ele alınan demografik göstergelerle (evlenme ve doğurganlık oranlarındaki düşüş, boşanma oranlarındaki artış) doğrudan bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan toplum kalkınması, ancak aile yapısının korunması ve desteklenmesiyle mümkün olabilir. Toplumun en küçük birimleri olan ailelerin desteklenmesi, ailelere gerekli hizmetlerin sunulması, sosyal güvenliğin artırılması, işsizliğin ve evsizliğin azaltılmasına yönelik politikalar, toplum kalkınması için ailelere yönelik uygulamalar olarak görülebilir. Dolayısıyla aile destek programları bir yönüyle toplum temelli uygulamalar kapsamındadır (Chaskin, 2006, ss. 49-50). Bu noktada ailelerin güçlendirilmesi ihtiyacı doğmaktadır ki bu, sosyal hizmet uygulamasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Değişmekte olan toplum ve aile yapısı karşısında sosyal hizmetin değişme stratejileriyle değişen toplum ve insan gerçeğini kavraması ve bu doğrultuda mesleğin yönlendirici ve yardımcı olması kaçınılmazdır. Mesleki modeller ortaya koymak, toplum yapısının örgütlü mekanizmalarını harekete geçirmek ve insanın toplumsal yapı içindeki gücünü ve eylemlerini geliştirmek, sosyal hizmetin toplum ve ailelere yönelik yapıcı niteliğini temsil etmektedir. Dünyayı, toplumu ve insanı kavrayacak yeni bilgi, beceri ve mesleki hareketlilik yaratılmadığı takdirde mesleğin varoluş felsefesine ilişkin olumsuz bir algı oluşabilecektir. Bu bakımdan mesleğin Türkiye'de insan ve toplum karşısında üretken, işlevsel ve etkili olması gerekmektedir (Cılga, 2012, ss. 208-211). Geliştirici olma, toplumun tüm kesimlerine, aile ve bireylere yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bunun için mesleğin yöneltme, destekleme, koşulları geliştirme, bilgilendirme, bilinçlendirme ve olanak sağlama misyonlarına sahip olması gerekmektedir (Cılga, 2012, s. 225). Mesleğin üstlendiği sorumluluk ve misyonun, aile yapısının toplumun geleceği için güven verici bir yapıya bürünmesini sağlayacak yönde biçimlendiği söylenebilir. Mesleğin tarihsel gelişiminde "insan", "toplum", "değişim" ve "gelişim" konularına odaklanmış olması da bu durumu açıkça göstermektedir.

Sonuç

Çalışma kapsamında ele alınan bulgular, Türkiye'de aile kurumunun sanayi öncesi dönemden günümüze uzanan tarihsel süreç içinde önemli bir yapısal ve işlevsel dönüşüm geçirdiğini ortaya koymaktadır (Alp, 2024; Kurtkapan, 2019). Bu dönüşüm sürecinde bireyselleşme, kentleşme ve sanayileşme, kadının eğitim ve istihdama katılımının artması, değişen ekonomik koşullar ve toplumsal değerlerdeki dönüşüm gibi çok boyutlu etkenlerin belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Bu etkenlerin bir sonucu olarak evlilik yaşının yükseldiği, doğurganlık hızının düştüğü, boşanma oranlarının arttığı ve buna karşın çekirdek ailenin hâlâ baskın aile biçimi olma özelliğini sürdürdüğü tespit edilmiştir. Söz konusu bulgular, ailenin ortadan kalkan değil, biçim değiştiren bir kurum olduğu görüşünü desteklemektedir. Çalışma kapsamında ailenin yapısal değişimini etkileyen temel faktörler ve gözlenen sonuçlar şekil 6'da özetlenmiştir.

Şekil 6. Ailenin Yapısal Değişimini Etkileyen Temel Faktörler ve Gözlenen Sonuçlar

Not: Şekil 6, çalışmanın 1-6. bölümlerinde ele alınan literatür ve TÜİK (2024a, 2024b, 2025a) verilerinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Nitekim literatür, ailenin sürekli bir değişim süreci içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu değişimler yalnızca yakın geçmişte değil, sanayi öncesi dönemden modern çağa uzanan bir süreklilik içinde yaşanmaktadır. Ailelerdeki değişimleri toplumsal koşul ve değişimlerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Zira aile ve toplum birbirleriyle yakından ilişki içindedir (Zapf, 1994). Aile, toplumun temel bir kurumu ve sosyal sistemin önemli bir parçasıdır (Hatipler, 2023). Bu bakımdan bu çalışmada özellikle çok çocuklu ailelerin öneminin azalması, çocuksuz evliliklerin artması (Sakman, 2021), evlenme eğiliminin azalması ve ilk evlenme yaşının artması konularına dikkat çekilmiştir. Çalışma neticesinde nüfus artış hızının düştüğü, boşanma oranlarının arttığı ve evlenme yaşının yükseldiği tespit edilmiştir. Bu bulgular ailenin ve toplumun sağlıklı gelişimi açısından dikkatle izlenmesi gereken göstergeler olarak değerlendirilmektedir. TÜİK verileri ve uluslararası nüfus istatistiklerinden yararlanılarak ailelerin yaşadığı değişimler, bu değişimlerin neden ve sonuçları, ailelerin değişen önemi, ailelerdeki yapısal ve işlevsel değişimler, çocuk sahibi olma isteği üzerindeki etkiler ve ailede/evlilikte istikrarsızlaşma eğilimleri, ilgili literatürden de yararlanılarak tartışılmıştır. Bu tartışmaların odağında sosyal hizmet mesleğinin toplum ve ailelere yönelik sorumluluklarına atıfta bulunularak aile kurumunun korunması ve desteklenmesinde sosyal hizmetin rolüne vurgu yapılmıştır.

Ailede yaşanan değişimler topluma da yansımakta, toplum ile aile arasında iki yönlü bir etkileşim yaşanmaktadır. Bu bağlamda toplumsal kalkınmada ailenin etkin gücü dikkate alınarak Türkiye'nin gelecekteki hedeflerine ulaşabilmesi için ailelerin desteklenmesine ve işlevselliklerini sürdürmelerine gereksinim duyulmaktadır. Bu doğrultuda toplum ve ailelere yönelik politikaların geliştirilmesi/uygulanması, mesleki modellerin geliştirilmesi, aile ve toplumsal mekanizmaların etkinleştirilmesi ve ailenin toplumsal yapı içindeki eylemlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ancak toplumun aile dostu alanlarında sosyal politikaların hâlâ yetersiz kaldığı konular bulunmaktadır. Bu konular arasında üç yaşın altındaki çocuklar için çocuk bakım kreşlerinin yetersizliği, tam gün eğitim veren anaokullarının azlığı, tüm gün süren okulların sayısının sınırlı olması, esnek olmayan çalışma saatleri ve kurumların aile dostu olmayan mesai düzenlemeleri sayılabilir. Gelişmiş ülkeler, vatandaşlarının iş ve aile yaşamını birlikte sürdürmesine olanak tanıyan çözümleri görece daha başarılı biçimde uygulamaktadır (Gerlach, 2009). Bu örnekler, aile dostu politikaların iş ve aile yaşamı arasındaki dengeyi gözetken kapsamlı bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Günümüz sosyal politikalarına bakıldığında çekirdek aile modelinin toplumun büyük bir kesimi için hâlâ bir referans noktası olduğu görülmektedir. Ancak sosyal, ekonomik, politik ve diğer faktörlerin tahmin edilmesindeki güçlükler nedeniyle "geleceğin ailesi"nin hangi yaşam biçimlerini beraberinde getireceğine ilişkin öngörülerde bulunmak güçtür. Özellikle çekirdek aile yapısının çözülmeye başlamasıyla birlikte gelecekte hangi aile modellerinin ortaya çıkacağı ve aile yapısının hangi boyutlarda değişime uğrayacağı, üzerinde durulması gereken bir konudur (Abudureyimu ve Hu, 2019; Peuckert, 2002a). Bununla birlikte dinî öğretiler, aileyi teşvik edici sosyal politikalar, yasal düzenlemeler, koruyucu tedbirler ve evlilik-aileye yönelik planlamaların, geleceğin ailelerini yönlendirme ve sağlıklı bir yapıda destekleme potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir (Ersöz, 2003). Örneğin hükümetin ailelere daha fazla destek sunması durumunda doğum oranı yeniden artabilir. Çocuk yardımı, güvenli anaokulu/çocuk bakım hizmetleri ve yarı zamanlı çalışma seçenekleri bu süreçte etkili adımlar olarak değerlendirilebilir. Bu destekler, aile, çocuk ve çalışma yaşamı arasında daha iyi bir denge kurulmasını mümkün kılacaktır ve ailenin toplumdaki kaybolma riski taşıyan değerini yeniden kazanmasına katkı sağlayabilecektir.

Toplumda derin değişimlerin yaşıandığı dönemlerde özellikle aile kurumunun olumsuz etkilenmemesi açısından toplum temelli aile destek programları önem arz etmektedir (Chaskin, 2006). Bu bilinçle sosyal hizmet mesleği, ailelerin yaşadığı değişimleri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirerek, aileleri güçlendirerek, onlara danışmanlık yaparak ailelerin karşılaştığı sorunları çözerek ve ailelerin toplumsal yapı içindeki rollerini yerine getirmelerini teşvik ve destek yoluyla kolaylaştırarak misyonunu yerine getirebilir. Aileleri etkileme potansiyeline sahip sistemleri değerlendirmek, gerekli değişimleri sistemli bir şekilde gerçekleştirmek ve ailelerin kapasitelerini artırmak temel hedef olmalıdır. Bu girişim, aynı zamanda mesleğin ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmayı sağlama misyonunu da temsil etmektedir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu çalışmanın betimsel bir literatür derlemesi niteliğinde olması, bulguların genellenebilirliği açısından önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Çalışma birincil veri toplama sürecine dayanmamakta, ulusal ve uluslararası istatistiki kaynaklar ile ilgili literatürün karşılaştırmalı bir analizine dayanmaktadır. Bu durum, bulguların bireysel deneyimler düzeyinde derinlemesine bir açıklama sunma kapasitesini sınırlandırmaktadır. Ayrıca çalışmanın Türkiye geneline ilişkin toplu istatistiki göstergeler üzerinden yürütülmüş olması, bölgesel, kırsal-kentsel ve sosyoekonomik farklılıkların ayrıntılı biçimde ele alınmasına imkân tanımamaktadır. Bu doğrultuda gelecekte yapılacak araştırmacılara yönelik olarak birtakım öneriler sunulabilir. Öncelikle, TÜİK verilerine dayalı niceliksel/istatistiksel modellerin (örn. çoklu regresyon, zaman serisi analizi) kullanılarak aile yapısındaki değişimin bölgesel ve sosyoekonomik farklılıklar temelinde incelenmesi önerilmektedir. Bu sayede hangi değişkenlerin boşanma ve doğurganlık eğilimleri üzerinde daha belirleyici olduğu net biçimde ortaya konabilir. Bunun yanı sıra, evlenme, boşanma ve doğurganlık eğilimlerini bireylerin öznel deneyimleri üzerinden anlamaya olanak tanıyan nitel ve karma yöntem araştırmaların yürütülmesi, istatistiki verilerin ardındaki insani ve psikososyal dinamiklerin görünür kılınmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının aile destek süreçlerindeki uygulamalarını değerlendiren saha araştırmalarının artırılması, mesleğin bu alandaki müdahale modellerinin etkililiğinin sınanmasına imkân tanıyacaktır. Diğer taraftan, Türkiye’deki aile yapısındaki değişimin, Hoffmann-Nowotny (1995) gibi Batı Avrupa bağlamında geliştirilmiş kuramsal çerçevelerle ne ölçüde örtüştüğünü sınanan karşılaştırmalı çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Bu çalışmalar, söz konusu kuramların Türkiye bağlamındaki açıklayıcılığını test etme fırsatı sunacaktır. Aile politikalarının, örneğin “Aile Yılı” kapsamındaki uygulamaların, etkilerini izleyen boylamsal araştırmaların planlanması önerilmektedir. Bu tür araştırmalar, politika müdahalelerinin aile yapısı üzerindeki uzun vadeli etkilerinin değerlendirilmesini mümkün kılacaktır. Ayrıca, aile yapısındaki değişim ve demografik yaşlanmanın gelecekte aile destek sistemleri, bakım gereksinimleri ve sosyal hizmet uygulamaları üzerindeki olası etkilerinin incelenmesine yönelik araştırmaların artırılması önerilmektedir. Bu yöndeki çalışmaların, sosyal hizmet mesleğinin aile ve topluma yönelik müdahale modellerinin geliştirilmesine somut katkılar sunacağı, aynı zamanda ilgili literatürdeki bilgi birikimini zenginleştireceği düşünülmektedir.

Etik Kurul Bilgileri Beyanı

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (*This study does not require ethical committee approval, and the data used were obtained from literature reviews/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references*).

Kaynakça

- Abay, A., & Atila Demir, S. (2014). Belli parametrelere göre kuşaklararası sosyal değişme (aile değerleri üzerine bir karşılaştırma). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(1), 125-151. <https://doi.org/10.17550/aid.06480>
- Abudureyimu, H., & Hu, L. (2019). Gelenekselden moderniteye Çin'in aile yapısındaki değişimler ve toplum üzerindeki etkileri. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(2), 135-144. <https://izlik.org/JA46XW96HF>
- Akbaş, Ö. Z., & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: Değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies-Social*, 15(4), 2245-2265.
- Alp, A. (2024). Toplumsal değişim sürecinde aile. *Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 43-60. <https://doi.org/10.69787/bitigefd.1443004>
- Aydın, M. (2014). Tarihsel dönüşüm içinde aile ve kent ilişkisi. M. Aydın (Ed.), *Aile Sosyolojisi Yazıları* (ss. 83-100) içinde. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Barley, D. (1977). *Grundzüge und Probleme der Soziologie* (8. Auflage). Berlin: Luchterhand.
- Başkaya, Z., & Ünal, A. (2017). Türkiye'de evlenme ve boşanma oranlarının iller düzeyinde zamansal değişimi (2001-2015). *Journal of International Social Research*, 10(53), 338-358. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175334124>
- Bayrak, S. (2019). Türkiye'de işsizlik ve boşanma ilişkisi: 1980-2017 dönemi için nedensellik analizi. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(1), 39-54. <https://izlik.org/JA87GC45HZ>
- Bolz, W. (1975). *Einführung in die Soziologie* (3. Auflage). Hamburg: Verlag Handwerk und Technik.
- Chaskin, R. J. (2006). Family support as community-based practice: Considering a community capacity framework for family support provision. P. Dolan ve J. Canavan (Ed.), *Family support as reflective practice* (ss. 42-60) içinde. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Cılga, İ. (2012). Sosyal dışlanmanın dinamiği, bilimin, mesleğin dışlanması ve öngörüler. *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet Üzerine Düşünceler* (ss. 171-234) içinde. Ankara: Sabev Yayınları.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (1965). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2025, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2025, <http://www.surdurulebilirlikkalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/plan7.pdf>
- Diler, Z., & Diler, S. (2022). Türkiye'de boşanma olgusunun zamansal değişimi (2001-2021). *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(89), 2166-2178. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3305>
- Erkol, M., Şahin, M., & Avcı, Ş. (2021). Toplumsal değişimin bir göstergesi olarak gençlerin evliliğe yönelik tutumları. *Universal Journal of History and Culture*, 3(1), 57-78. <https://doi.org/10.52613/ujhc.881488>
- Ersöz, A. (2011). Türkiye'de boşanma olgusu ve kadına yönelik aile içi şiddet ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (43), 249-264. <https://izlik.org/JA32YC87KB>
- Ersöz, A. G. (2003). Dünya konferansları belgelerinde aile ve yoksulluk: Saptamalar ve öneriler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 6(6), 1-9. <https://doi.org/10.21560/spcd.97485>
- Gerlach, İ. (2009). *Familienpolitik* (2. Auflage). Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Gezici, M., & Güvenç, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algısı ve benlik-kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 1-14.
- Gürsu, O. (2015). Değişen dünyada aile ve psikolojik problemler. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 99-130.
- Güzelyurt, T., & Özkan, Ö. (2018). Ailede yaşanan değişimler: Çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-19. <https://izlik.org/JA87JP62BZ>
- Hakim, C. (2003). *Models of the family in modern societies: Ideals and realities*. New York: Routledge.
- Hatipler, M. (2023). Modernizmden postmodernizme aile. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(4), 574-590. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1219>
- Hirschel, N. (2001). *Strukturwandel der Familie und Familienformen im Wandel*. München: Grin Verlag. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2025, <https://www.grin.com/document/100415>
- Hoffmann-Nowotny, H. J. (1995). Die Zukunft der Familie - Die Familie der Zukunft. U. Gerhardt, S. Hradil, D. Lucke ve B. Nauck (Ed.), *Familie der Zukunft. Reihe Sozialstrukturanalyse* (ss. 325-348) içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

- Huinink, J. (2002). Polarisierung der Familie in Europäischen Lander im Vergleich. N. Schneider ve H. Mattias-Bleck (Ed.), *Eltern Heute Gesellschaftliche Rahmenbedingungen und Individuelle Gestaltungsaufgaben* (ss. 49-74) içinde. Opladen: Leske und Budrich Verlag.
- Huinink, J. (2009, 20 Mart). *Wandel der Familienentwicklung: Ursachen und Folgen*. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2025, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/izpb/familie-und-familienpolitik-301/8036/wandel-der-familienentwicklung-ursachen-und-folgen/>
- Hüseyinli, N., & Hüseyinli, T. (2016). Çocuk bakımının kadın işgücü üzerinde etkileri ve hukuki düzenlemeler. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(34), 108-137. <https://doi.org/10.25294/auibfd.308032>
- Kaya, K., & Tan Eren, G. (2020). Boşanma ve erken boşanmaların artış nedenleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9), 708-728. <https://doi.org/10.26677/tr1010.2020.538>
- Koç, T. (2019). Türkiye’de boşanma oranlarını etkileyen faktörlerin beta regresyon modeli ile belirlenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 1111-1117. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.543650>
- Kongar, E. (2007). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Kurtkapan, H. (2019). Türkiye’de demografik dönüşümün sosyal yansımaları ve yaşlılık. *Sosyal Güvence*, (15), 27-46. <https://doi.org/10.21441/sosyalguvence.597571>
- Macit, Y. (2021). Çocuk sahibi olmak ve ebeveynlik. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 30-40. <https://izlik.org/JA86MJ39XF>
- Mavili Aktaş, D. A. (2004). Aile terapisinde sosyal hizmet yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(7). <https://doi.org/10.21560/spcd.29223>
- Nave-Herz, R. (2010). Die Familie im Wandel. F. Faulbaum ve C. Wolf (Ed.), *Gesellschaftliche Entwicklungen im Spiegel der Empirischen Sozialforschung* (ss. 39-57) içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Nave-Herz, R. (2013). *Ehe und Familiensoziologie eine Einführung in Geschichte, Theoretische Ansätze und Empirische Befunde* (3. Auflage). Weinheim: Beltz Juventa Verlag.
- OECD. (2024). Organisation for Economic Co-operation and Development *Society at a glance 2024: OECD social indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en>
- Özgörenek, E., & Yılmaz, H. (2024). Aile istikrarsızlığı kavramına bir bakış: Sistematiik bir analiz. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 7(1)
- Peuckert, R. (1996). *Familienformen im Sozialen Wandel*. Opladen: Leske und Budrich Verlag.
- Peuckert, R. (Ed.). (2002a). Der soziale Strukturwandel der Familie. *Familienformen im Sozialen Wandel* (ss. 107-140) içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Peuckert, R. (Ed.). (2002b). Entkoppelung von biologischer und sozialer Elternschaft. *Familienformen im Sozialen Wandel* (ss. 207-231) içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Sakman, E. (2021). Gönüllü çocuksuzluk: Çocuk sahibi olmama kararının altında yatan faktörler ve karşılaşılan tepkiler hakkında bir derleme. *Studies in Psychology*, 41(1), 83-109. <https://doi.org/10.26650/SP2020-0105>
- Selcik, O., & Güzel, B. (2016). Sosyal hizmet mesleğinin çalışma alanı ve sosyal hizmet uygulamasının Türkiye ölçeğinde değerlendirilmesi. *Journal of International Social Research*, 9(46), 461-469.
- Subaşı, N. (2014). Toplumsal değişme, aile ve yeni risk alanları. M. Aydın (Ed.), *Aile Sosyolojisi Yazıları* (ss. 101-117) içinde. İstanbul: Açılım Yayınları.
- Szydlık, M. (2007). Familie und Sozialstruktur. J. Ecarius (Ed.), *Handbuch Familie* (ss. 78-93) içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- T.C. Anayasası. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* (madde 41). Resmî Gazete, 17863 (Mükerrer), 9 Kasım 1982. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2025, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2025a). “Aile Yılı” kapsamında sağlanacak destek paketine ilişkin açıklama. Erişim Tarihi: 4 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/aile-yili-kapsaminda-saglanacak-destek-paketine-iliskin-aciklama>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2025b). *Cumhurbaşkanı Erdoğan partisinin il kadın kolları olağan kongresinde konuştu*. Erişim Tarihi: 4 Şubat 2025, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-partisinin-istanbul-il-kadin-kollari-7-olagan-kongresinde-konustu>

- Taylan, H. H., & Daniş, Y. (2016). Sosyal değişme ve Türkiye’de boşanma olgusu. *Mehir Aile Dergisi*, 3, 41-57.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2021). *Türkiye aile yapısı araştırması, 2021*. Erişim Tarihi: 15 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2024a). *Doğum istatistikleri*. Erişim Tarihi: 11 Ocak 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2024b). *Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2023*. Erişim Tarihi: 29 Ocak 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2023>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2025a). *Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2024*. Erişim Tarihi: 14 Mart 2025, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2025b). *İstatistiklerle aile, 2024* (Haber Bülteni No. 53898). <https://veriportali.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>. Erişim Tarihi: 21.07.2026.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2024). *World population prospects 2024*. United Nations. <https://population.un.org/wpp/>
- World Bank Data. (2024). *Fertility rate, total (births per woman) - Türkiye, European Union*. Erişim Tarihi: 29 Ocak 2025, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>
- World Population Review. (2025a). *Turkey population*. Erişim Tarihi: 30 Ocak 2025, <https://worldpopulationreview.com/countries/turkey>
- World Population Review. (2025b). *Divorce rate by state 2024*. Erişim Tarihi: 30 Ocak 2025, <https://worldpopulationreview.com/state-rankings/divorce-rate-by-state>
- Yavuz, S., & Güllüpinar, F. (2019). Türkiye’de çocuğun ekonomik değerini etkileyen faktörler: 2016 aile yapısı araştırması analizi üzerinden sosyolojik bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 379-409. <https://doi.org/10.26650/sj.2019.39.2.0101>
- Zapf, W. (Ed.). (1994). Über soziale Innovationen. *Modernisierung, Wohlfahrtsentwicklung und Transformation: Soziologische Aufsätze 1987 bis 1994* (ss. 23-40) içinde. Berlin: Edition Sigma.